

MIXU PAATELAINEN

TAMMI

Jukka
Lyytinen

THE
FIGHTING
BIG
FINN

Jukka Lyytinen

MIXU PAATELAINEN

THE FIGHTING
BIG FINN

TAMMI

HELSINKI

*Omistettu vanhemmilleni Marjut ja Matti Paatelaiselle.
Olen kiitollinen heiltä saamastani kasvatuksesta,
rakkaudesta, ohjauksesta ja tuesta elämäni varrella.*

MIXU

© Jukka Lyytinen ja Tammi 2024
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-6077-8
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Lukijalle 9

- I Alkumatka 16
- II Miesten peleihin 30
- III Fuckin' Finnish Bastard 44
- IV Maailman kovimmassa sarjassa 59
- V Maajoukkueen maalinsylkijä 77
- VI Peliuran viimeiset maalit 101
- VII Valmennusura lähtee lentoon 123
- VIII Huuhkajien kutsu 147
- IX Voittoja ja tappioita 181
- X Hyvää elämää 214

Faktaa 231

*Täällähän ne pitävät minua skottina.
Oikeasti olen tosi patriootti. Suomalainen.*

MIKA-MATTI PAATELAINEN
KEVÄT 2024, EDINBURGH

LUKIJALLE

On vuosi 2024 ja Mixu Paatelainen jatkaa työtään jalkapallon parissa. Hän on jo vuosikausien ajan tehnyt töitä Uefan technical observerina, teknisenä tarkkailijana. Tammikuusta 2024 alkaen hän on myös kouluttanut valmentajia Skotlannin jalkapalloliiton palkkalistoilla.

Suomessa näistä työtehtävistä ei juurikaan tiedetä. Vastoin parempaa tietoa Paatelaisen puhutaan olevan työtön.

Jalkapallo on aina rytmittänyt Mixun elämää, varhaislapsuudesta alkaen. Ensimmäiset muistot lajiin liittyvät HIFK:n miesten SM-sarjajoukkueen harjoituksiin 1970-luvun alkuvuosilta. Isä Matti juoksi Olympiastadionin metsikössä lenkkiä kantaen välillä poikaansa reppuselässä. Valmentajat katsoivat sivusilmällä pienen Mixun perään isän harjoitellessa Töölön Pallokentällä.

Energinen ja vilkas poika viihtyi kentällä ja sen laidalla juoksennellen pallon perässä ja touhuten välillä

HIFK:n harjoituksissa pallopoikana. Sitten katse havahdutti kentän laidan voikukkiin, ja seuraavaksi tutkittiinkin niitä.

Valkeakoskelle muuton jälkeen poika pääsi oikeaan nappulajoukkueeseen harjoittelemaan ja pelaamaan. Ihan oikeita pelejä.

Eikä jalkapallo ole sen jälkeen jäänyt koskaan taakse. Jalkapallosta unelmoinut lapsi sai intohimon kohteestaan ammatin. Siihen, että hän pääsi niin pitkälle, auttoi vanhempien vahva tuki. Joskus tuki oli varsin selkeääkin oikean suunnan näyttämistä ja työntekoon kannustamista. Lähes säännönmukaisesti huipulle yltävät ne, jotka ponnistelevat eniten.

1970-luvun alun ja vuoden 2024 väliin mahtuu paljon, melkein kokonainen jalkapalloelämä. Se on ollut välillä juhlaa – välillä hyvinkin rujoa tuskaa, jopa fyysisistä kärsimystä.

Mixu Paatelaisen pelaaja- ja valmentajaura on ollut menestyksenkäs ja vaiherikas. Hän oli ensimmäinen suomalaispelaaja Englannin Valioliigassa. Pertti Jantunen pelasi ylintä sarjatasoa Bristol Cityssä kausina 1978–1980, mutta sarjan nimi oli tuolloin vielä Football League First Division, suomeksi Englannin ykkösdivisioona.

Brittikentillä Paatelainen oli todellinen tienraivaaja muille suomalaisille. Hän iski ammattilaisurallaan pitkälti yli 100 maalia, pelasi Englannin liigacupin finaalissa ja kolmesti Skotlannin cupin finaalissa.

Paatelainen kuuluu Suomen jalkapallomaajoukkueen kaikkien aikojen parhaimmistoon. A-maajoukkuepelejä kertyi 70. Maajoukkueiden talviturnauksissa häntä ei montaa kertaa näkynyt. Talvet sujuivat Brittein saarilla seurajoukkueissa, joiden valmentajat eivät useinkaan halunneet päästää häntä Suomen matseihin. A-maaoittelu- maaleja syntyi silti 18. Rooli ei maajoukkueessa rajoittunut pelaamiseen: tukeville hartioille asettui luontevasti myös joukkueen henkinen johtajuus.

Suomen Palloliiton perustama Kunniagladiaattorititteli myönnettiin ensimmäisenä Paatelaiselle. Vasta myöhemmin gladiaattoritunnustus on annettu muun muassa Olli Huttuselle, Martti Kuuselalle, Aulis Rytköselle, Pasi Rautiaiselle ja Jari Litmaselle.

Jos Mixusta ei olisi tullut ammattijalkapalloilijaa, hän olisi pelannut jalkapalloa harrastemielessä. Vaikka työ olisi löytynyt joltakin muulta alalta, hän olisi omien sanojensa mukaan aivan varmasti pelannut aladivareissa tai harrastesarjoissa.

Jalkapalloammattilaisen elämä voi olla raadollista ja työt loppuvat, jos tuloksia ei tule. Varsinkin valmentajan maailma on täynnä epävarmuuksia eikä päävalmentajaa tappioiden keskellä pitkään katsella. Pelaajiston vaihtaminen on tehty paljon hitaammaksi ja vaikeammaksi operaatioksi.

Ammatinvalintaansa liittyvistä riskeistä huolimatta Mixu ymmärtää olevansa onnekas. Toki hän oli pelaaja-

urallaan henkisesti vahva ja lahjakas ja näki käsittämättömät määrät vaivaa päästäkseen ammattilaistasolle, mutta kyllä, onneakin oli mukana, että hän pääsi todelliselle huipputasolle. Muutaman kerran on sattuma osunut kohdalle juuri sopivalla hetkellä ja tuonut uusia mahdollisuuksia.

Euroopan valtioista Suomi edustaa niitä muutamia poikkeuksellisia maita, joissa jalkapallo ei ole maan ykkösurheilulaji. Lajilla on lähes 150 000 lisenssipelaajaa, mutta jääkiekon mahti on ainakin toistaiseksi ollut jalkapalloa voimakkaampi mediassa ja suuren yleisön kiinnostuksessa. Jalkapallo on kuitenkin kuronut välimatkaa kiinni.

Suomea ei voi pitää suurena jalkapallomaana, mutta jalkapalloasiantuntijoita meiltä kyllä löytyy. Kyseenalaisia ja vahvoja mielipiteitä riittää. Hyvä niin.

Paatelaisten Huuhkaja-aikana käyttämä joulukuusipelijärjestelmä sai armotonta kritiikkiä ja irvailua osakseen. Suomessa hänet yhdistetään joulukuuseen edelleen. 4-3-2-1-taktiikka, joulukuusi, sai maajoukkueen pelaajistolta kuitenkin vahvaa tukea.

Mixun maajoukkuevalmentajavuosina Suomi ei saavuttanut tavoiteltua menestystä eikä yltänyt arvokisojen loppurnauksiin, mutta ei Suomen peli tuolloin mitään keinoakaan pelaamista ollut. Palloliiton vaatimus maajoukkueen nuorennusleikkauksesta ja painetta antava toive selviytyä arvokisoihin olivat samanaikaisesti toteutettuna vaikea yhtälö.

Paatelainen ei saanut nauttia edellisen vuosikymmenen ”kultaisen sukupolven” tasoisesta pelaajamateriaalista.

Myöskään maajoukkueen uudet tähdet, kuten Teemu Pukki ja Lukas Hradecky, eivät vielä Paatelaisen päävalmentaja-aikana olleet puhjenneet kukkaan. Muutama kova pelaaja ei nosta koko joukkuetta kovin paljon, mutta todettakoon, että Paatelaisen lopettaessa maajoukkuevalmentajana Pukin seurajoukkueissa tekemät maalimäärät olivat vielä pienet ja hän alkoi vasta löytää huippuvirettään tanskalaisessa Brøndbyssa. Samaan aikaan Brøndbyn maalia vartioi Hradecky, joka oli siirtynyt seuraan niin ikään tanskalaisesta Esbjergistä. Myös Hradeckyn huippuvuodet olivat Pukin lailla Tanskan pelivuosina vasta tulossa.

Paatelaisen lopettaessa maajoukkueen päävalmentajana Suomi oli Fifan rankingissa melko korkealla, vuoden 2015 lopussa sijalla 43. Syksyyn 2017 mennessä maajoukkue oli pudonnut ruotsalaisen Hans Backen löysällä ja sekavalla johtamisella sijalle 110. Kun maajoukkue oli pelannut 11 voitotonta ottelua, sai Backekin potkut.

Sen jälkeen asiat alkoivat loksahdella paremmin kohdilleen, ja rankingissa onkin noustu reippaasti, jopa alle 60:n.

Huuhkajat vuonna 2021 pelattuihin EM-kisoihin johdattanut Markku Kanerva kasvoi kansainvälisen maajoukkue-tason valmentajaksi Paatelaisen apulaisena. Paatelainen arvostaa suuresti Kanervan työntekoa, osaamista ja saavutuksia, kuten tässäkin kirjassa käy ilmi.

Minä, Jukka Lyytinen, olen kaksi vuotta Mixua nuorempi. Omaan hyvin vaatimattomaan ”jalkapallouraani” kuuluu ei-kovinkaan-vakavaa pelaamista juniorijoukkueissa ja nelosdivarissa sekä kevyttä puulaakipelaamista. Oikeastaan touhu on ollut enemmän jalkapallon pelailua kuin pelaamista. Olen myös valmentanut juniorijoukkueita, mutta kokonaisuutena jalkapalloelämäni on pääasiassa ollut lajin seuraamista ja analysointia – pelistä ja sen kaikista hienouksista nauttimista. Mielenkiintoisten matsien perässä olen reissannut kymmenille stadionneille pääasiassa Euroopassa.

Ilokseni olen saanut tehdä jalkapallosta juttuja lukuihin lehtiin, muun muassa *Helsingin Sanomiin*. Olen päässyt haastattelemaan Sami Hyypiää Liverpoolissa, Mikael Forssellia parikin kertaa Birminghamissa sekä kansallisia ja kansainvälisiä huippuvalmentajia.

Yksi asia harmittaa vieläkin. Kauan sitten, vuonna 1999, kieltäydyin *Helsingin Sanomien* urheilutoimituksen esimiehen Ari Pusan tarjouksesta kirjoittaa joka viikko lehteen Englannin Valioliigan otteluiden vakioveikkausvihjeet. Siihen aikaan monessa lehdessä oli tuollainen palsta. Minä hölmö kieltäydyin maksetusta Valioliigananalysoinnista muihin työkiireisiin vedoten. Oma maali!

Joka tapauksessa jalkapallo on antanut minulle vuosikymmenten aikana hienoja hetkiä ja antaa edelleen.

Mixu Paatelaisen tapasin ensimmäisen kerran Olympiastadionin nurmella elokuussa 1997 Suomen maajoukkueen harjoitusten jälkeen. Mies oli pikahaastattelussani

maineensa mukainen: itseluottamusta uhkuva ja suora-puheinen. Arvostan edelleen ihmisiä, jotka ovat kommunikoinnissaan selkeitä.

Kiitän Mixua lämminhenkisestä, viihdyttävästä ja huumoripitoisesta kirjaprojektista sekä vankkumattomasta sitoutumisesta hankkeeseen. Kun jotakin sovititiin tehtäväksi, se piti prikulleen paikkansa. Tapaamisista ei myöhästytty sekuntiakaan. Paitsi kerran kuvaussesiosista, mutta siitäkin kymmenen minuutin olemattomasta ”myöhästymisestä” Mixulta ehti tulla pahoittelevia varoitusviestejä ja soittoja.

Kirjaa ei luonnollisestikaan olisi syntynyt, ellei hän olisi parin kuukauden virittelyn jälkeen keväällä 2023 sanonut:

”Okei, tehdään vaan!”

Annan päähenkilön nyt kertoa itse tarinansa omin sanoin. Keskittyneesti. Kiihkeästi. Rauhallisesti. Mixumaisesti.

Jukka Lyytinen

Helsingissä 1. kesäkuuta 2024

I ALKUMATKA

Otin elämäni ensiaskeleet Suomen pääkaupungissa 3. helmikuuta 1967. Helsingin talvi oli leuto. Kovia pakkausia ei sen vuoden helmikuussa koettu.

Isäni Matti pelasi HIFK:ssa 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Hän voitti SM-sarjan maalintekijäkuninkuuden urallaan neljästi, ensin HIFK:n ja myöhemmin Valkeakosken Hakan paidassa. Myös isäni kaksosveli Heikki pelasi samaan aikaan isäni kanssa vähän aikaa HIFK:ssa.

Helsingin aikanamme vanhempani olivat vielä nuoria. Äitini Marjut kävi töissä sairaanhoitajana Auroran sairaalassa. Myöhemmin hänestä tuli lääkäri. Minulle löytyi lastenhoitajaksi Sidorowin perhe, joka asui pienessä mökissä Konalassa, missä mekin ensin asuimme. Ostimme sitten osakkeen Kallion Neljänneltä linjalta, muutimme sinne, ja hyvä hoitopaikka Konalassa oli pakko jättää. Uusi hoitopaikka järjestyi Pelastusarmeijasta. Vietin

siellä useamman vuoden. Äitini mukaan puhuin aina Pelastusarmeijan kapteenista, järjestön hierarkian ja arvojen mukaan.

Koko nimeni on Mika Matti Petteri Paatelainen. Menin päiväkotiin, missä oli paljon Mikoja. Nimeäni oli kyllä jo Pelastusarmeijassa alettu käyttää muodossa Mika-Matti, jotta erottuisin muista Mikoista. Ihan pienenä en osannut sanoa m-kirjainta. Niinpä olin Pika-Patti.

Isäni mennessä HIFK:n harjoituksiin Töölön Pallokentälle menin hänen mukaansa ja vietin aikaani kentän laidalla. Katselin, miten joukkue harjoitteli, ja näin ihan pienestä asti – kaksi ja puolivuotiaasta alkaen – miten harjoituksissa oltiin. Jalkapallokentällä ja sen laidalla oli kodikasta olla.

Töölön Pallokenttä oli paikka, jossa sain elämäni ensimmäisiä kosketuksia palloon. Vanhempieni mukaan olin tosi energinen ja vilkas poika pienestä pitäen. Juoksin pallon perässä ja toimin HIFK:n miesten joukkueen harjoituksissa pallopoikana aina kun pystyin. Mutta sitten kun kesken harjoitusten minua rupesivat kiinnostamaan voikukat, jäin tutkimaan niitä.

Yksi syy, miksi olin isän kanssa kentän laidalla mukana harjoituksissa oli yksinkertaisesti se, että meillä ei ollut lapsenvahtia luonnollisestikaan koko ajan käytettävissä. Isä otti minut mukaansa harjoituksiin, ja siinä sitten pyörin missä pyörin. Valmentajatkin joutuivat vähän katsomaan perääni. Olin isäni hartioilla, kun hän juoksi

muiden hifkiläisten kanssa lenkkiä Olympiastadionin ympäri.

Nyt tuntuu aika jännältä ajatella, että lapsuuteni alku sujui Olympiastadionin kupeessa Pallokentällä harjoituksissa, Olympiastadionilla HIFK:n peleissä sekä A-maajoukkueotteluissa, missä isäni myös pelasi toimien maajoukkueen kapteenina. Myöhemmin sain itse pelata ja valmentaa samoissa paikoissa.

Äidin kanssa meillä oli tapana käydä uimassa heti Olympiastadionin takana sijaitsevalla Uimastadionilla. Näissä paikoissa vietin tosi paljon aikaa. Koska asuimme Kalliossa, meillä oli lyhyt matka Stadionille.

Isäni siirtyi Valkeakosken Hakaan pelaamaan vuonna 1972. Hän meni samalla myös Yhtyneille Paperitehtaille töihin. Hakan ja Yhtyneiden yhteistyö oli hyvin voimakasta. Ensisijaisesti isäni tuli paikkakunnalle kuitenkin pelaamaan jalkapalloa. Niinpä muutimme Valkeakoskelle, missä kävin kouluvuoteni. Isä muutti Valkeakoskelle loppuvuonna 1972 ja minä äitini kanssa perässä seuraavana keväänä. Äitini jäi Helsinkiin käymään lukiota loppuun, ja minä olin siellä hänen kanssaan. Ylioppilas-kirjoituksia edeltävällä lukulomalla sitten muutimme Valkeakoskelle.

Helsingissä asuessani en ehtinyt olla missään juniorijoukkueessa mukana. Pyörin vain isän jaloissa harjoituksissa. Muutettuamme Valkeakoskelle liityin Valkeakosken nappulaliigaan. Olisinko ollut tuolloin viiden tai kuu-den vanha. Asetuimme Valkeakoskella ensin Sointula-

nimiseen uuteen kaupunginosaan, jonka nappula-joukkueen nimi oli Arsenal. Aloitin jalkapallourani siis Arsenalissa.

Ensimmäinen pelipaikkani oli vasen puolustaja. Vanhempani ovat kertoneet aika huvittavan tarinan. Maalintekeminen kiinnosti jo silloin minua suunnattomasti. Ensimmäisessä pelissä aina kun sain pallon, lähdin hirveällä tohinalla kuljettamaan palloa omaa maalia kohti. Halusin tehdä maaleja! Mutta kun olin puolustaja, niin tietysti oma maali oli lähempänä. Saatuani pallon lähdin kovaa vauhtia kuljettamaan palloa omaa maalia kohti. Valmentajat tietenkin hokkasivat sen nopeasti ja huusivat ja neuvoivat minua vaihtamaan kulkusuuntaani kohti vastustajan maalia.

Ei mennyt kovin kauaa, kun valmentajat laittoivat minut pikkuisen ylemmäksi pelaamaan. Loppuelämäni pelasinkin siellä yläöksillä.

Äitini on kertonut minun seisseen peleissä välillä kentällä kaivamassa kaikessa rauhassa nenääni. Vilkuutin äidille.

”Äiti, mä oon täällä!” huusin kovaan ääneen.

Äiti nauroi kippurassa.

Päästyäni hyökkävään rooliin aloin tehdä maaleja. Hyökkääminen ja maalinteko kiinnosti minua valtavasti. Joskus onnistuinkin kuljettamaan pallon hyvään paikkaan ja laukaisemaan pallon maaliin. Olin aika itseksä pallon kanssa. En paljoakaan syöttänyt muille, se on pakko myöntää. Olin pienestä pitäen aika isokokoi-

nen ikäiseksi. Tökkäsin pallon maalivahdin ohi ja juhlin tuulettamalla maalia hiekkakentällä pölyssä.

Minut valittiin nappulaliigassa kaupungin joukkueeseen, joka pelasi muiden kaupunkien joukkueita vastaan. Olin selvästi nuorin Heikki Sikanderin valmentamassa joukkueessa. Muut olivat kaksi tai kolme vuotta minua vanhempia. Myöhemminkin juniorivuosiinani pelasin Valkeakosken Hakassa 2–3 vuotta vanhempien kanssa. Omanikäisteni mukana en pelannut lainkaan. Jotenkin homma natsasi vanhempien poikien kanssa, ja valmentajatkin huomasivat minusta, että tuohan pärjää ihan hyvin.

Vanhempieni ei koskaan tarvinnut hoputtaa tai ohjastaa minua kentälle. Olin koko ajan kentällä tai meidän takapihallaamme touhuamassa pallon kanssa. Pihallaamme oli pikku maali. Isän kanssa pelasimme kaikenlaisia pelejä ja keksimme juttuja, joita yritimme tehdä pallon kanssa. Koetimme kehittää pallonkäsittelytaitojani.

Pelasin usein myös koiraamme vastaan. Meillä oli Jesse-niminen vanhaenglanninlammaskoira. Yritin jallittaa Jesseä, mutta koirat ovat niin nopeita, ettei se oikein onnistunut.

Myöhemmin rakensimme pihallemme täysimittaisen maalin, johon harjoittelin rankkareita ja vapareita sekä maalintekoa keskityksistä. Isäni laati minulle omat selkeät harjoitusohjelmat, joita tunnollisesti toteutin. En mennyt vain potkimaan summittaisesti pihalle, vaan harjoittelin ohjelman mukaan tietynlaisia vetoja.

M

ixu Paatelainen on aina herättänyt tunteita, niin pelaajana kuin valmentajana. Pelaajana Mixun duunariasenne kylvi pelkoa vastustajien keskuudessa niin Skotlannin ja Englannin kentillä kuin Suomen maajoukkueen paidassa. Peliuran jälkeinen valmentajaura on sisältänyt muun muassa valinnan Skotlannin vuoden valmentajaksi 2011 ja päävalmentajan pestin Huuhkajien peräsimestä 2011–2015.

Miten kaikki Mixun omien sanojen mukaan tapahtui? Millaista oli pelata Skotlannin ja Englannin Valioliigaa 90-luvun alussa ja mitä tapahtui Vinnie Jonesin kanssa pukukopissa erään Wimbledon-ottelun jälkeen? Miten syntyi Huuhkajissa käytetty joulukuusitaktiikka ja mitä Mixu ajattelee Suomen maajoukkuevalmentajan pestistään nyt?

Mixu Paatelainen – The Fighting Big Finn vie lukijan viihdyttävälle matkalle jalkapallon maailmaan Valkeakosken Tehtaan kentältä Brittein saarille ja Kaukoitään asti.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-6077-8